

Poľnohospodárska pôda verzus priemyselné parky

N. Faltánová: *Agricultural Land and Industrial Park. Život. Prostr. , Vol. 43, No. 3, p. 175 – 179, 2009.*

According to quality category, the agricultural soils in Slovakia are classified into following groups: 1 – 4 high quality soils, 5 – 7 secondary quality soils and 8 – 9 low quality soils. The recent boom of economy and investments, intensive urbanization and construction activities has negatively influenced the area of available agricultural and specifically high quality arable land.

Slovensko sa vďaka svojej geografickej polohe, klimatickým a súčasne aj geologickým podmienkam, vyznačuje veľkou rozmanitosťou pôdných typov a ich podielom v zastúpení poľnohospodárskych pôd. Základné vlastnosti pôdných typov, ale aj ich priestorové rozloženie v krajine, vplývajú na produkčný potenciál pôd, ako významný ukazovateľ využívania na poľnohospodársku výrobu (tab. 1).

Podľa zákona č. 220/2004 Z. z. o ochrane a využívaní poľnohospodárskej pôdy a o zmene zákona č. 245/2003 o integrovanej prevencii a kontrole znečisťovania životného prostredia sú všetky poľnohospodárske pôdy Slovenska zaradené podľa príslušnosti bonitovania pôdno-ekologickej jednotky (BPEJ) do 9 skupín kvality pôdy. Najkvalitnejšie patria do 1. skupiny a najmenej kvalitné do 9. skupiny. Prvé štyri skupiny sú chránené podľa § 12 zákona č. 220/2004 Z. z., na nepoľnohospodárske účely ich možno dočasne alebo trvalo použiť iba v nevyhnutných prípadoch, ak nie je možné iné alternatívne riešenie. Zastúpenie poľnohospodárskej pôdy (tab. 2), ako aj zastúpenie pôd podľa ich kvality (tab. 3), je na Slovensku veľmi rozdielne. Vyplýva to z prírodných podmienok, z plošnej výmery jednotlivých krajov Slovenska, ale v istej miere už aj z dôvodu významu krajov z celoštátneho spoločensko-hospodárskeho hľadiska.

Na Slovensku rozlišujeme podľa Výskumného ústavu pôdozvedectva a ochrany prírody tri kategórie poľnohospodárskych pôd (Bujnovský, ed. , 2007):

- **Primárna poľnohospodárska pôda** – časť pôdy, ktorú treba zo strategického dôvodu ponechať na priame poľnohospodárske využitie (rastlinná výroba, živočíšna výroba), na potrebnú potravinovú dostatočnosť obyvateľstva. Táto pôda by sa mala v každom prípade zachovať na účely poľnohospo-

dárskej produkcie. Zaberá asi 56 % v súčasnosti evidovanej poľnohospodárskej pôdy.

- **Sekundárna poľnohospodárska pôda** – pôda, ktorú možno dočasne využiť na iné ako potravinové účely, pričom takýmto využívaním nedôjde k znehodnoteniu (charakter a vlastnosti ostávajú prakticky nezmenené). Túto pôdu možno vyčleniť na alternatívne poľnohospodárske využitie. Zaberá asi 29 % poľnohospodárskych pôd.
- **Ostatná poľnohospodárska pôda** – pôda, ktorá by sa mala prednostne využívať alternatívne – na pestovanie energetických plodín, na rôzne nebiologické účely (športové, turistické, rekreačné a na ostatné zábery). Ide o pôdu, ktorá nie je registrovaná v LPIS (*Land Parcel Identification System*), ale patrí do poľnohospodárskej pôdy. Zaberá asi 15 % poľnohospodárskych pôd.

Tab. 1. Hlavné pôdne typy poľnohospodárskej pôdy SR a ich produkčný potenciál

Pôdny typ	Produkčný potenciál [0 – 100 b]	Zastúpenie [%]
Černozeeme	63 – 100	11,1
Čiernice	45 – 100	7,3
Fluvizeeme	33 – 90	15,8
Hnedozeme	34 – 90	11,7
Kambizeeme	10 – 60	25,8
Luvizeeme	33 – 65	4,3
Podzoly	3 – 10	5,5
Pseudogleje	31 – 50	5,9
Regozeme	40 – 45	1,0
Rendziny a pararendziny	10 – 55	3,5

Zdroj: Pôda pre všetkých, 2007, Bielek a kol., 1998

Tab. 2. Výmera pôd podľa jednotlivých krajov SR

Kraj	Poľnohospodárska pôda						Zastavaná plocha [ha]		
	spolu [ha]			orná pôda [ha]			r. 2006	r. 2007	Rozdiel
	r. 2006	r. 2007	Rozdiel	r. 2006	r. 2007	Rozdiel			
Bratislavský	95 322	95 044	- 278	75 183	75 061	-122	15 257	15 402	+145
Trnavský	293 607	293 258	-349	263 727	263 423	-304	27 215	27 385	+170
Trenčiansky	186 467	186 260	-207	98 724	98 312	- 412	23 019	23 126	+107
Banskobystrický	418 708	418 548	- 160	166 635	166 682	+47	32 952	33 069	+117
Prešovský	385 160	384 635	-525	150 243	149 693	-550	31 210	31 321	+111
Košický	337 963	337 813	-150	204 349	204 286	- 63	34 147	34 064	- 83
SR	2 432 979	2 430 683	-2 296	1 429 040	1 427 357	-1 685	226 257	227 092	+835

Zdroj: www.podnemapy.sk

V r. 2005 bolo na Slovensku 39,6 % poľnohospodársky využívanej plochy z celkovej plochy krajiny (Rakúsko 38,9 %, Česká republika 44,6 %, Poľsko 50,9 %, Maďarsko 63,0 %, Francúzsko 53,9 %, Holandsko 51,5 %, Nemecko 47,7 %, Belgicko 45,4 % (Zelená správa, 2007). Prirodzený vývoj spoločnosti, aplikovanie nových poznatkov a technológií do jednotlivých odvetví priemyslu a celého hospodárstva má, samozrejme, dopad na rôzne druhy či účely záberu pôdy. Zábery sa týkajú aj evidovanej poľnohospodárskej, ale predovšetkým ornej pôdy, ktorých plocha sa každým rokom znižuje. V priebehu r. 1998 – 2006, t. j. za 9 rokov, celková výmera evidovanej ornej pôdy sa znížila o takmer 42 000 ha.

Strata poľnohospodárskej pôdy na účely výstavby (priemyselnej, bytovej, občianskej, poľnohospodárskej, vodohospodárskej a iné investičné účely) mala v r. 1997 – 2002 mierne klesajúcu, ale aj stúpajúcu tendenciu. V r. 2006 výstavba zabrala 835 ha poľnohospodárskej

pôdy, čo je v pomere k r. 2002 pri zábere 491 ha poľnohospodárskej pôdy, zvýšenie až o 70 % (tab. 4).

Na znižovaní výmery poľnohospodárskej pôdy sa podieľa aj zmena životného štýlu ľudí a ich zvýšené nároky na bývanie. Napriek tomu, že prirodzený prírastok obyvateľstva v r. 2001 – 2003 bol na úrovni -0,2, resp., -0,1 % a v r. 2004 – 2006 na úrovni 0,4, resp. 0,1 %, zaznamenávame veľkú výstavbu rodinných domov, najmä v oblastiach s väčšou koncentráciou priemyslu a iných ekonomicky významných odvetví hospodárstva.

Vstupom Slovenska do EÚ, liberalizáciou trhu a zvýšenou zahraničnou konkurenciou sa mení nielen skladba a plocha jednotlivých pestovaných plodín, ale zvyšuje sa aj plocha „ladom“ ležiacej pôdy. V r. 2001 predstavovala 0,25 % z využitej ornej pôdy, v r. 2004 0,79 % a v r. 2006 už 1,93 % (Poľnohospodárstvo v SR v r. 1970 – 2006, 2007). Ladom ležiaca pôda sa stáva pre

Tab. 3 Kvalita poľnohospodárskych pôd podľa jednotlivých krajov Slovenska

Kraj	Stupeň kvality pôd [%]								
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Bratislavský	11,56	23,91	14,34	3,83	3,07	23,05	14,96	1,43	3,84
Trnavský	18,92	31,55	10,14	6,68	8,36	16,11	5,58	1,41	1,24
Trenčiansky	0,64	6,10	4,54	5,72	13,21	20,91	14,84	9,20	24,86
Nitriansky	8,99	31,04	12,12	8,28	17,71	16,04	2,27	2,51	1,03
Žilinský	-	-	-	0,10	6,20	9,21	30,27	9,16	45,05
Banskobystrický	-	0,28	0,27	0,51	11,82	31,51	15,37	14,80	25,44
Prešovský	-	-	-	0,05	6,46	17,53	28,74	16,20	31,02
Košický	-	-	-	0,49	20,01	36,49	14,68	17,92	10,41

Stupeň kvality pôd: 1, 2, 3, 4 – chránené pôdy, 5, 6, 7 – stredná kvalita pôdy, 8, 9 – nízka kvalita pôdy

Zdroj: www.podnemapy.sk

Tab. 4 Úbytok poľnohospodárskej pôdy na výstavbu

Roky	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2006
Výstavba spolu [ha]	593	464	493	436	448	491	835

Zdroj: Zelená správa (1999– 2003, 2007), www.podnemapy.sk

určité skupiny ľudí ideálnou plochou na obchodovanie a záber v neprospech výmery poľnohospodárskej, ale predovšetkým aj vysoko kvalitnej ornej pôdy.

Postoje spoločnosti k pôde

Názory ľudí na pôdu sú veľmi rozdielne. Podmienené sú sčasti profesijným zameraním každého jedinca, ako aj spoločnosťou. Odrážajú myslenie, uvažovanie a rešpektovanie poznatkov o tomto prírodnom útvere, ktorý je jedným zo základných prvkov umožňujúcich existenciu ľudstva. Dnes časť spoločnosti uvažuje iba v tom smere, ako využiť pôdu na podnikanie, napriek tomu, že pod slovom *podnikať* môžeme rozumieť aj pozitívne podnikanie v oblasti napr. poľnohospodárstva. Pôda je istota – to vedeli už naši prastarí a starí rodičia. Dnes sa na pôdu časť spoločnosti z oblasti podnikania s realitami pozerá inak.

Pôda je prírodný útvar, ktorý vzniká bezprostredne na zemskom povrchu ako produkt vzájomného pôsobenia klimatických podmienok, organizmov, človeka, reliéfu a materských hornín a vyznačuje sa úrodnosťou. Jeden z mnohých názorov na pôdu znie: *Pôda je prírodný zdroj, kvalita ktorého podmieňuje rozvoj ľudskej spoločnosti.* V súčasnosti je táto definícia pravdivejšia už skôr z opačnej strany, lebo kvalita pôdy je ovplyvňovaná činnosťou ľudskej spoločnosti.

Európska charta o pôde zdôrazňuje, že *pôda je jedným z najdrahocenejších majetkov. Umožňuje život na zemskom povrchu rastlinám, živočíchom i človeku.* Ďalej zdôrazňuje, že *priemyselná spoločnosť používa pôdu pre poľnohospodárstvo rovnako ako pre priemysel a ostatné účely. Politika regionálneho plánovania musí byť v súlade s vlastnosťami pôdy a dnešnými a budúcimi potrebami spoločnosti.*

Obr. 1. Senec. Foto: L. Falfán

Obr. 2. Sereď. Foto: L. Falťan

Investície a pôda

Geografická poloha Slovenska v rámci Európy sa v posledných rokoch stáva veľkým lákadlom pre zahraničných investorov. Na jednej strane, je to veľké pozitívum, pretože sa rieši otázka vytvárania nových pracovných možností dôležitých pre určité oblasti Slovenska. S investormi prichádzajú nové technológie výroby a súčasne sa udržiava kontakt so zahraničím. Na druhej strane, zvýšený príliv niektorých investícií sa prejavuje aj v negatívnom smere v tom, že vo veľkom štýle sa rozmáha výstavba priemyselných parkov. Developerské spoločnosti výstavbu realizujú na voľnej, tzv. zelenej lúke (*greenfield*), čím dochádza k zvýšenému záberu pôdy, presnejšie k záberu poľnohospodárskej pôdy a v niektorých oblastiach Slovenska k záberu vysoko kvalitnej ornej pôdy. Nerešpektuje sa skutočnosť, že pôdy z kategórie „chránené pôdy“, ako aj pôdy strednej kvality, by mali zostať chránené bez rozdielu, či dnes je možnosť z týchto plôch „vyťažiť“ vyšší ekonomický efekt v inej forme. Zabúda sa na fakt, že raz zabraná kvalitná pôda sa už nevráti na pôvodnú kvalitatívnu úroveň. Určitú časť spoločnosti zaujíma predovšetkým práve aktuálny ekonomický efekt vo forme vyšších ziskov, a nie je pre nich problém svoju výrobu rýchlo presunúť do oblastí s lacnejšou výrobou prevádzkou. Takýmito neuváženými krokmi ide

o hazard s pôdou, predovšetkým s poľnohospodárskou pôdou z hľadiska dlhodobšej budúcnosti.

Z tab. 3 vyplýva rozloženie stupňov kvality pôd v jednotlivých okresoch.

Pôdy z kategórie chránené pôdy majú najvyššie zastúpenie v Trnavskom kraji, a to 67,29 %, v Nitrianskom kraji 60,43 % a 53,64 % podiel v Bratislavskom kraji. Paradoxom je skutočnosť, že v týchto krajoch je postavené najväčšie množstvo priemyselných parkov a plánuje sa v ich výstavbe pokračovať.

- V Bratislavskom kraji: Senec – priemyselné parky postavené na černozemi typickej karbonátovej na fluviálnych sedimentoch, černozemi typickej karbonátovej na sprašiach, hnedozemi typickej na sprašiach (obr. 1). Okrem toho je v pláne postaviť veľké centrum pre Bratislavu s plochou 100 ha. Viničné – priemyselný park pre rôzne spoločnosti, zástavba na hnedozemi typickej na sprašiach.
- V Trnavskom kraji: Trnava – v susedstve automobilového závodu sa plánuje postaviť na ploche 75 ha priemyselno-logistické centrum, ale aj obchodné a obslužné prevádzky poskytujúce služby pre investorov a návštevníkov. Nová výstavba pri obciach Zavar, Šelpice, Voderady. Záber ornej pôdy, a to: černozem, čiernica a hnedozem. Sereď – výstavba logistických centier na čiernici (obr. 2).

- V Nitrianskom kraji: Diakovce, Lužianky pri Nitre, Krškany, Nitra-sever, záber černoze, čiernice, hnedozeme a fluvizeme.
- V Trenčianskom kraji: Rakofuby-Kočovce, výstavba priemyselného parku na fluvizemi typickej karbonátovej (obr. 3).

Uvádzame len niektoré priemyselné parky v rámci západného Slovenska. Výstavba pokračuje aj v iných oblastiach Slovenska na pôdach, ktoré v danej oblasti patria medzi kvalitné poľnohospodárske pôdy. Malá pozornosť sa venuje revitalizácii zastavaných a dnes nevyužitých plôch bývalých a v súčasnosti opustených priemyselných podnikov. Pozitívnym príkladom môže byť plocha podniku Chemko Strážske, kde bývalý zastavaný areál využívajú aj iné spoločnosti.

Vývoj nových poznatkov a ich aplikácia do výroby všetkých odvetví hospodárstva je nevyhnutný proces rozvoja spoločnosti. Jedným z ukazovateľov vyspelej spoločnosti je aj jej vzťah k životnému prostrediu, kam patrí aj vzťah k pôde a jej ochrane. Pôda, a najmä kvalitná poľnohospodárska pôda, sa v súčasnosti dostáva do ústrania pozornosti tým, že sa v praxi nerešpektuje dodržiavanie zákona o ochrane pôdy. Vzhľad krajiny sa mení rýchlym tempom, predovšetkým v blízkosti vý-

znamných hospodárskych centier Slovenska. Záberom poľnohospodárskych, a hlavne orných pôd, na výstavbu priemyselných, obchodných či prepravných spoločností, sa pôvodná poľnohospodárska krajina postupne pretvára na zastavanú krajinu. Okrem nenávratnej straty kvalitných pôd, ktoré sú cennou a strategickou devízou každej krajiny, táto zmena spôsobuje aj záťaž životného prostredia – zvýšená zastavanosť územia, zahustenie automobilovej dopravy s dôsledkom na zmenu klimatických podmienok, fragmentáciu krajiny a pod.

Literatúra

- Bielek P., Šurina M., Ilavská B., Vilček J.: Naše pôdy (poľnohospodárske). Bratislava : VÚPÚ, 1998. 80 s.
 Poľnohospodárstvo v SR v rokoch 1970 – 2006, vybrané ukazovatele. Bratislava : Štatistický úrad SR, 2007. 69 s.
 Bujnovský, R. (ed.): Pôda pre všetkých. Bratislava : VÚPOP, 2007, 23 s.
 Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve v Slovenskej republike (Zelená správa). Bratislava : Ministerstvo pôdohospodárstva SR, 1999 – 2003, 2007.
www.fpv.umb.sk
www.podnemapy.sk

Ing. Naša Falfánová, CSc., Prognostický ústav SAV, Šancova 56, 811 05 Bratislava, progfalt@savba.sk

Obr. 3. Rakofuby-Kočovce. Foto: L. Falfán

